

تصویر سلامت

دوره ۲ شماره ۲ سال ۱۳۹۰ صفحه ۱۴ - ۷

عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال ۱۳۸۹

معصومه قلی زاده^۱، علی جنتی^۲، محمد فاروق خسروی^۳، عبدالله صالحی^۳، مهسا یزدان مهر^۴

چکیده

زمینه و اهداف: ارزشیابی اساتید به منظور تعیین موفقیت اعضای هیأت علمی درنیل به اهداف آموزشی انجام می‌شود. مهم‌ترین دلیل ارزشیابی دانشجویان از اساتید و تأکید بر بهبود آن، ایجاد زمینه مناسب برای هیأت علمی در راستای ارتقای سطح آموزش می‌باشد. مطالعه حاضر با هدف تعیین دیدگاه دانشجویان در مورد عوامل مؤثر بر ارزشیابی استاد در دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه توصیفی-تحلیلی، با مشارکت تمام دانشجویان ترم دوم و بالاتر شاغل به تحصیل سال در ۱۳۸۹ در دانشکده بهداشت و تغذیه انجام شد پرسش نامه حاوی مشخصات دموگرافیک و عوامل مؤثر بر ارزشیابی استاد شامل مهارت تدریس استاد (۷ سوال) خصوصیات فردی استاد (۱۶ سوال)، خصوصیات فردی و نگرش دانشجو نسبت درس (۶ سوال)، با مراجعه حضوری محقق قبل از شروع کلاس درس در اختیار دانشجویان قرار گرفت. داده‌ها با استفاده از آزمونهای آماری توکی، Leven و فریدمن تجزیه و تحلیل شده است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که از دیدگاه دانشجویان معلومات و تسلط علمی استاد (۹۸.۲٪)، توان استاد در انتقال مفاهیم (۹۱.۳٪)، متانت و شخصیت استاد (۸۹٪)، خوش اخلاقی (۸۷.۳٪)، شیوه بیان و نحوه سازمان‌دهی و تنظیم درس (۸۵٪) تأثیر خیلی زیاد تا زیاد بر ارزشیابی اساتید دارند. همچنین نظر و نگرش سایر دانشجویان نسبت به استاد به میزان کم و خیلی کم بر ارزشیابی اساتید دخالت دارند. علاوه بر این بین جنسیت و رشته تحصیلی دانشجویان بانمره ارزشیابی اساتید رابطه معنی‌داری مشاهده شد، در حالی که بین بومی و غیر بومی بودن و معدل دانشجویان با ارزشیابی استاد رابطه معنی‌داری مشاهده نشد.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج این مطالعه نشان داد توانمندی علمی استاد (تسلط علمی استاد بر موضوع درسی) یکی از مهم‌ترین فاکتورهای تأثیرگذار در ارزشیابی اساتید است. همچنین به نظر می‌رسد که نه تنها نحوه تدریس و آموزش استاد، بلکه شخصیت و منش استاد می‌تواند در افزایش انگیزه دانشجویان برای یادگیری و آموزش، و نهایتاً ارتقای کیفیت آموزش بسیار مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: دیدگاه، دانشجو، استاد، ارزشیابی

۱. دانشجوی دکتری تخصصی مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران
۲. استادیار مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، گروه مدیریت خدمات بهداشتی درمانی، مرکز تحقیقات مدیریت خدمات بهداشتی درمانی تبریز، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز (Email: janati1382@gmail.com)
۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، گروه آموزشی مدیریت و اطلاع‌رسانی دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی تبریز
۴. کارشناس مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی

مقدمه

انسان ها در طول زندگی، نیازمند ارزشیابی از توانایی ها و رفتارهای خود و دیگران بوده و ادامه یا کنترل رفتارشان نیز به وسیله همین ارزشیابی ها انجام می شود. در قرن حاضر، نیاز به انجام این گونه ارزشیابی ها چند برابر شده و می توان گفت که انسان ها دائما در حال انجام ارزشیابی از خود و دیگران و جهان پیرامون هستند (۱).

ارزشیابی فرایندی است که مهارت استاد را بررسی می کند (۲) در اکثر دانشگاه های معتبر جهان، ارزشیابی های دانشجویان از آموزش بااهمیت ترین منبع ملموس برای ارزشیابی است. با این وجود، این ارزشیابی ها همیشه به راحتی مورد قبول واقع نشده اند (۳).

آنچه مسلم است تحصیل و آموزش برای برآوردن اهداف مشخصی صورت می پذیرد و اهداف تحصیلی و آموزشی زمانی تحقق می یابد که ابزار های آن به درستی پیش بینی شده باشند و به درستی به کار گرفته شوند (۴). از آنجا که نظام های آموزش عالی، به عنوان بارزترین نمود سرمایه گذاری نیروی انسانی، نقش اصلی را در تربیت نیروی انسانی کارآمد برعهده دارند و سهم قابل توجهی از بودجه هر کشور را به خود اختصاص می دهند و نقشی تعیین کننده در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه دارند؛ از این رو، اطمینان از کیفیت مطلوب عملکرد آن ها به منظور جلوگیری از هدر رفتن سرمایه های انسانی و مادی، و نیز داشتن توانایی رقابت در دنیای آینده که در آن کیفیت مهم ترین مؤلفه برای ادامه ی حیات هر سازمان است، ضرورتی انکارناپذیر دارد (۵).

شناخت علمی از مفاهیمی مانند اندازه گیری، سنجش، آزمون، ارزشیابی و پژوهش در آموزش و کاربرد آن ها نقش مهم در توسعه کمی و کیفی دانشگاه ها دارد (۶). ارزشیابی ابزاری مناسب و اثربخش برای فعلیت بخشیدن به اهداف آموزشی تلقی می شود که با به کارگیری آن می توان کارایی برنامه ها و تحقق اهداف را سنجید و بر اساس آن برنامه را تقویت یا ترمیم نمود و یا احياناً تغییر داد (۴).

همان طور که مراکز آموزشی موظفند اطلاعات لازم در مورد چگونگی پیشرفت تحصیلی دانشجویان و اجرای مؤثر برنامه های آموزشی مؤسسه خود را جمع آوری کنند، لازم است که به ارزشیابی اساتید خود نیز بپردازند (۷). از آنجا که پیچیده ترین نوع ارزشیابی، ارزشیابی از کار معلمان است علت پیچیدگی این روش ارزشیابی، کم اعتباری و بی دقتی وسایل و روش های اندازه گیری و سنجش مورد استفاده در این نوع ارزشیابی است زیرا هیچ یک داده های دقیق و بی غرضانه ای را به دست نمی دهند (۸).

در مراکز علمی، ارزشیابی فعالیت های آموزشی اساتید از راه های گوناگون انجام می گیرد. یکی از متداول ترین این روش ها

که در بیشتر کشورها و از جمله ایران استفاده می شود، ارزشیابی توسط دانشجویان (student evaluation of teaching-set) است (۹).

نظر به اینکه دانشجویان بیش از کلیه دست اندرکاران آموزش در جریان روند آموزش قرار دارند، بنابراین، بخوبی می توانند نسبت به کم و کیف آن نظر دهند و شناخت نظرات آنان در مورد ارزشیابی استاد و عوامل مؤثر بر آن و همچنین اطلاع از دیدگاه های آنها در مورد روند اجرایی و اثربخشی ارزشیابی استاد می تواند برنامه ریزان را با نقاط قوت و ضعف آن در دانشگاه آشنا و امکان اصلاح و بهبود کیفیت آن را فراهم نماید (۱۰).

در بیشتر دانشگاه های جهان پرسش از دانشجویان به عنوان مهم ترین منبع ارزیابی کیفیت فرایند تدریس استاد است. این روش ساده و قابل اعتماد برای ارزشیابی اساتید غالباً برای ارتقای اساتید، پرداخت پاداش و... استفاده می شود (۱۱).

در مطالعه ای که توسط اسپورن و همکاران با عنوان " آیا اساتید بهتر، نمره ی ارزشیابی بالاتری کسب می کنند؟" در فرانسه انجام شد، به این نتایج رسیدند که ارزشیابی دانشجویان از اساتید به مقدار زیادی تحت تأثیر تسلط علمی استاد بر موضوع درسی است و این عامل باعث پیشرفت تحصیلی دانشجویان می شود. در مطالعه ای دیگر توسط نجاج مختار و همکارانش تحت عنوان "ارزشیابی اساتید و عوامل مهم در ارزشیابی در دانشگاه مراکده مالزی" چهار عامل ۱- فعالیت و تلاش استاد در تدریس بهتر مطالب و تفهیم آنها ۲- خصوصیات دموگرافیکی استاد ۳- استفاده استاد از مطالب جدید علمی و فعالیت های کلاسی ۴- شخصیت و متانت استاد را مهم در ارزشیابی ها و دارای اولویت خواندند (۱۲). مطالعه ای که توسط علی اصغرپور و همکارانش تحت عنوان عوامل مؤثر بر ارزشیابی دانشجویان از استاد انجام شد به این نتایج رسیدند که خصوصیات فردی و شخصیتی و فراهم نمودن جو مناسب یادگیری از دیدگاه دانشجویان بالاترین فراوانی را کسب نموده است (۱۳). در مطالعه ای که توسط عبدالحسین شکورنیا و همکارانش با عنوان دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز نسبت به عوامل مؤثر در ارزشیابی استاد انجام شده است نشان داد قدرت بیان و روش تدریس استاد به عنوان مهمترین عامل در تدریس مؤثر و موفق استاد معرفی شده است و توان علمی، اخلاق و رفتار استاد با دانشجویان با اندکی تفاوت در اولویت های بعدی قرار دارند (۱۴).

با توجه به نتایج تحقیقات انجام گرفته شناخت دیدگاه دانشجویان در مورد ارزشیابی استاد و روش های اجرای آن می تواند راهنمای مفیدی برای اصلاح مشکلات موجود

جمع آوری اطلاعات محقق به مدت یک هفته در کلاس ها حضور یافته و نسبت به کسب رضایت آگاهانه، تشریح و جمع آوری سؤالات اقدام نموده است.

برای تعیین حجم نمونه از فرمول ۶ برابر تعداد سؤالات استفاده شد؛ حجم نمونه عدد ۱۷۴ به دست آمد. برای توصیف و تجزیه و تحلیل داده ها از روش های آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. برای داده های کیفی و کمی به ترتیب فراوانی (درصد) و میانگین (انحراف معیار) گزارش شد. برای تجزیه و تحلیل آنها از نرم افزار SPSS و آزمونهای T-test و Leven و توکی و فردمن استفاده شد.

یافته ها

در این پژوهش تعداد ۲۰۰ پرسش نامه در اختیار دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه دانشگاه علوم پزشکی تبریز که ترم دوم به بالا بودند، قرار گرفت که از این تعداد ۱۷۳ نفر همکاری کرده و پرسش نامه ها را تکمیل کردند. تعداد ۶۷ مورد مرد (۳۸.۷٪) و ۱۰۶ مورد زن (۶۱.۳٪) بوده اند. از این میان ۱۱۴ نفر (۶۵/۹٪) آن ها غیربومی (خوابگاهی) و ۵۹ نفر (۳۴/۱٪) نیز افراد بومی شهر تبریز بودند. دانشجویان ۵ رشته مورد پژوهش بودند و تعداد دانشجویان رشته مدیریت خدمات درمانی ۴۳ نفر (۲۴.۹٪)، رشته تغذیه ۴۸ نفر (۲۷.۷٪)، رشته بهداشت محیط ۳۹ نفر (۲۲.۵٪)، رشته بهداشت عمومی ۲۰ نفر (۱۱.۶٪) و رشته بهداشت حرفه ای ۲۳ نفر (۱۳.۳٪) بودند. ۱۰/۹٪ از دانشجویان شرکت کننده در پژوهش معدل پایین ۱۴، ۲۵/۹٪ از دانشجویان معدل بین ۱۴ تا ۱۶، ۵۳/۴٪ دانشجویان معدل بین ۱۶ تا ۱۸ و ۱۹/۸٪ آنان معدل بالای ۱۸ داشتند. نتایج حاصل از این پژوهش به شرح ذیل می باشد:

۱- یافته اول پژوهش در بخش مهارت های تدریسی استاد به ترتیب ۹۸/۲ درصد دانشجویان اهمیت معلومات تسلط علمی استاد بر موضوع درس، ۹۱/۳ درصد تلاش استاد در انتقال مفاهیم درسی، ۸۵ درصد شیوه بیان و نحوه سازماندهی و تنظیم درس توسط استاد، ۷۶/۳ درصد به- کارگیری وسایل کمک آموزشی، ۷۵/۷ درصد جدید یا قدیم بودن مطالب ارائه شده توسط استاد، ۶۷/۶ درصد بیان اهمیت درس در ابتدای جلسه و ۶۷/۱ درصد جزوه گفتن استاد در کلاس درس را خیلی زیاد تا زیاد ارزیابی نمودند (جدول ۱).

فراهم آورد. به علاوه، شناخت نقاط قوت و ضعف روند اجرای ارزشیابی ها، به برنامه ریزان آموزش کمک می نماید تا با مشکلات و همچنین راهکارهای پیشنهادی آشنا و امکان اصلاح و ارتقای کیفیت آن را فراهم نمایند. این مطالعه به منظور بررسی عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی اساتید از دیدگاه دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه دانشگاه علوم پزشکی تبریز در سال ۱۳۸۹ انجام شده است.

مواد و روش ها

پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیلی است که بر روی پنج گروه از دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه شامل رشته های مدیریت خدمات بهداشتی، تغذیه، بهداشت محیط، بهداشت عمومی و بهداشت حرفه ای بود که در زمستان سال ۱۳۸۹ در تبریز انجام پذیرفته است. پرسش نامه محقق ساخته و دارای دو بخش؛ بخش اول سؤالات دموگرافیک (معدل، مقطع رشته تحصیلی، جنس و...) و بخش دوم سؤالاتی که عوامل تأثیرگذار بر ارزش یابی استاد را می سنجد که خود مشتمل بر ۲۹ سوال و در سه حیطه که شامل: مهارت های تدریسی استاد، عوامل مربوط به خصوصیات فردی استاد، عوامل مربوط به خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان بود. ارتباط این سه حیطه با متغیرهایی از قبیل جنسیت دانشجویان، رشته ی تحصیلی دانشجویان، بومی و غیر بومی بودن دانشجویان و معدلشان سنجیده شد. شیوه امتیاز بندی سؤالات بر اساس مقیاس لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد (یک تا پنج) نمره گذاری شد. پایایی (همسانی درونی) با روش α کرونباخ، در حد مطلوبی به دست آمد ($\alpha > 0.7$). روایی (اعتبار validity) پرسش نامه تهیه شده با بررسی مقالات، متون و مشاوره با صاحب نظران و اساتید برجسته دانشکده تعیین شد.

برای شروع پژوهش پس از کسب اجازه از کمیته اخلاق دانشگاه و تضمین محرمانه ماندن مشخصات و اطلاعات شرکت کنندگان، ابتدا لیست تعداد دانشجویان مشغول به تحصیل در مقطع کارشناسی رشته های فوق الذکر به تفکیک جنسیت از اداره آموزش دانشکده بهداشت و تغذیه اخذ گردید (دانشجویان ترم اول به دلیل این که برای اولین بار در مورد اساتید نظر می دهند و آشنایی لازم با فرآیند ارزشیابی اساتید را ندارند و استفاده از نظر آن ها ممکن بود باعث کاهش اعتبار طرح شود، لذا در این پژوهش از کلیه دانشجویان ترم دوم و بالاتر که شاغل به تحصیل در دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز بودند، در این پژوهش شرکت داده شدند). برای

جدول ۱. توزیع فراوانی برحسب تعداد و درصد پاسخ دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز به سؤالات در حیطه مهارت های تدریس استاد

مهارت های تدریسی استاد	خیلی زیاد (5)		زیاد (4)		بی نظر (3)		کم (2)		خیلی کم (1)	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱- معلومات و تسلط علمی استاد بر موضوع درسی	140	80.9	30	17.3	1	0.6	2	1.2	0	0.0
۲- تلاش اساتید در انتقال مطالب درسی و تفهیم مطالب به دانشجویان	90	52.0	68	39.3	10	5.8	5	2.9	0	0.0
۳- شیوه بیان و نحوه سازماندهی و تنظیم درس توسط استاد	69	39.9	78	45.1	21	12.1	4	2.3	1	0.6
۴- به کار گیری وسایل کمک آموزشی و نوع منابع درسی	36	20.8	96	55.5	15	8.7	22	12.7	4	2.3
۵- جدید یا قدیم بودن مطالب درسی ارائه شده توسط استاد	50	28.9	81	46.8	20	11.6	19	11.0	3	1.7
۶- بیان اهمیت درس در ابتدای هر جلسه توسط استاد	28	16.2	89	51.4	26	15.0	25	14.5	5	2.9
۷- جزوه گفتن استاد در کلاس	43	24.9	73	42.2	33	19.1	18	10.4	6	3.5

درصد علاقه استاد به رشته و تدریس و ۶۰/۱ درصد شوخ طبعی استاد را در ارزشیابی استاد خیلی زیاد تا زیاد دخالت می دادند و سایر متغیرها را کم اهمیت می دانستند (جدول ۲).

۲- در خصوص مهارت های فردی استاد ۸۹ درصد متانت و شخصیت استاد، ۸۷/۳ درصد خوش اخلاقی استاد، ۸۰/۹ درصد نظم داشتن استاد، ۷۹/۱ درصد اعتماد به نفس داشتن استاد، ۶۶/۴ درصد جدیت و سخت گیری استاد، ۶۳/۶

جدول ۲. توزیع فراوانی برحسب تعداد و درصد پاسخ دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز به سؤالات در حیطه خصوصیات فردی استاد

خصوصیات فردی استاد	خیلی زیاد (5)		زیاد (4)		بی نظر (3)		کم (2)		خیلی کم (1)	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اعتماد به نفس داشتن استاد	48	(27.7)	89	(51.4)	26	(15.0)	10	(5.8)	0	(0.0)
متانت و شخصیت استاد	74	(42.8)	80	(46.2)	10	(5.8)	8	(4.6)	1	(0.6)
خوش اخلاق بودن و بر خورد احترام آمیز استاد با دانشجو	78	(45.1)	73	(42.2)	24	(8.1)	5	(2.9)	3	(1.7)
جدیت، سخت گیری و روش نمره دادن استاد	26	(15.0)	89	(51.4)	40	(23.1)	13	(7.5)	5	(2.9)
نظم داشتن استاد	45	(26.0)	95	(54.9)	16	(9.2)	13	(7.5)	4	(2.3)
ظاهر آراسته داشتن استاد	29	(16.8)	65	(37.6)	34	(19.7)	29	(16.8)	16	(9.2)
شوخ طبعی استاد	39	(22.5)	65	(37.6)	33	(19.1)	28	(16.2)	8	(4.6)
رعایت ارزش های اسلامی توسط استاد	39	(22.5)	64	(37.0)	34	(19.7)	21	(12.1)	15	(8.7)
داشتن سمت و فعالیت اجرایی استاد در دانشگاه و یا دانشکده	11	(6.4)	38	(22.0)	47	(27.2)	51	(29.5)	26	(15.0)
رتبه علمی (مربی، استادیار، دانشیار و استاد تمام) استاد	16	(9.2)	53	(30.6)	28	(16.2)	52	(30.1)	24	(13.9)
تجربه تدریس استاد	28	(16.2)	64	(37.0)	31	(17.9)	34	(19.7)	16	(9.2)
میزان علاقه استاد به رشته و تدریس	43	(24.9)	67	(38.7)	23	(13.3)	23	(13.3)	17	(9.8)
قیافه یا سیمای ظاهری اساتید	6	(3.5)	22	(12.7)	37	(21.4)	62	(35.8)	46	(26.6)
جنسیت اساتید (مرد یا زن)	6	(3.5)	24	(13.9)	30	(17.3)	47	(27.2)	66	(38.2)
فعالیت پژوهشی اساتید	9	(5.2)	51	(29.5)	46	(26.6)	46	(26.6)	21	(12.1)
محبوبیت و شهرت استاد در بین دانشجویان	15	(8.7)	61	(35.3)	27	(15.6)	56	(32.4)	14	(8.1)

علاقه دانشجوی به یک درس، ۴۱/۱ درصد اهمیت درس در رشته تحصیلی، ۲۹/۵ درصد سطح دشواری درس را در ارزشیابی استاد خیلی زیاد تا زیاد دخالت می دادند (جدول ۳).

۳- در بخش ویژگی های فردی و نگرش دانشجوی، ۷۱/۱ درصد دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز اظهار داشتند نظر و نگرش سایر دانشجویان را در ارزشیابی استاد به میزان خیلی کم تا کم دخالت می دهند. همچنین ۴۴/۶ درصد

جدول ۳. توزیع فراوانی بر حسب تعداد و درصد پاسخ دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز به سؤالات در حیطه خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان

خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان	خیلی زیاد (5)		زیاد (4)		بی نظر (3)		کم (2)		خیلی کم (1)	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
علاقه دانشجوی به یک درس	25	(14.5)	52	(30.1)	49	(28.3)	32	(18.5)	15	(8.7)
مسائل و اغراض شخصی	3	(1.7)	31	(17.9)	49	(28.3)	48	(27.7)	42	(24.3)
مشکلات رفاهی و آموزشی	6	(3.5)	21	(12.1)	55	(31.8)	57	(32.9)	34	(19.7)
اهمیت درس در رشته تحصیلی دانشجوی (کاربردی بودن آن)	15	(8.7)	56	(32.4)	37	(21.4)	39	(22.5)	26	(15.0)
سطح دشواری درس	8	(4.6)	43	(24.9)	30	(17.3)	62	(35.8)	30	(17.3)
نظر و نگرش سایر دانشجویان در مورد اساتید	6	(3.5)	17	(9.8)	27	(15.6)	59	(34.1)	64	(37.0)

۷- یافته دیگر پژوهش به بررسی ارتباط بین ابعاد ارزشیابی و رشته های تحصیلی پرداخته و نشان می دهد بعد مهارت تدریسی استاد بین ۵ رشته تفاوت معنی داری ندارد ($P>0.05$). اما در مورد دو بعد خصوصیات فردی استاد

و خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان تفاوت معنی داری بین رشته ها مشاهده شده است ($P<0.05$ در هر دو مورد) به علاوه در مورد دو بعد اخیر نتایج آزمون تعقیبی توکی نشان داد (جدول ۴):

الف- در مورد خصوصیات فردی استاد: رشته بهداشت عمومی با کمترین مقدار میانگین با رشته های بهداشت حرفه ای و بهداشت محیط (دسته دوم) همچنین بهداشت عمومی (دسته اول) و بهداشت حرفه ای و محیط (دسته دوم) با رشته های تغذیه و مدیریت (دسته سوم) تفاوت معنی داری را نشان داد ($P<0.05$ در همه موارد).

ب- در مورد خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان: رشته های بهداشت محیط و عمومی (دسته اول) با کمترین مقدار میانگین با رشته های بهداشت حرفه ای و تغذیه و مدیریت خدمات بهداشتی درمانی (دسته دوم) تفاوت معنی داری را نشان داد.

۴- یافته دیگر این پژوهش به بررسی ارتباط بین ابعاد سه گانه (مهارت های تدریسی استاد، خصوصیات فردی استاد و خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان) با میزان تأثیر و اهمیت آنها در ارزشیابی دانشجویان از اساتید پرداخته است و نشان می دهد اهمیت ابعاد مهارت های تدریسی و خصوصیات فردی استاد بر ارزشیابی دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه از اساتید تأیید می گردد ($p<0.05$) و این ابعاد بر ارزشیابی آنان موثر است. اما در مورد بعد ۳ یعنی خصوصیات و نگرش دانشجویان اهمیت این بعد بر ارزشیابی دانشجویان تأیید نمی شود ($p>0.05$).

۵- یافته پنجم این پژوهش به اولویت بندی ابعاد می پردازد. طبق این یافته بعد مهارت های تدریسی استاد در اولویت اول خصوصیات فردی استاد در اولویت دوم و خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان در اولویت سوم قرار می گیرد. تفاوت اهمیت این ۳ بعد (با استفاده از آزمون فردمن) معنی دار مشاهده شده است ($P<0.05$).

۶- ششمین یافته که به بررسی ارتباط بین ابعاد ارزشیابی و جنسیت پرداخته و نشان می دهد در مورد دو بعد مهارت های تدریسی و خصوصیات فردی استاد بین دختران و پسران تفاوت معنی داری وجود ندارد، اما در مورد خصوصیات و نگرش دانشجویان بین دختران و پسران اختلاف معنی داری وجود دارد. به طوری که نمره نگرش دختران بالاتر از نمره نگرش پسران است ($P>0.05$) (جدول ۳).

جدول ۴. نتایج شاخص های توصیفی به تفکیک رشته های تحصیلی

تعداد	میانگین	Std.Deviation	مینیمم	ماکزیمم		
43	28.1395	3.56959	17.00	34.00	مدیریت	مهارت تدریسی
48	28.6042	3.00170	22.00	35.00		تغذیه
39	29.0769	3.08122	18.00	33.00		بهداشت محیط
20	28.2000	3.17225	23.00	34.00		بهداشت عمومی
23	28.0870	2.72885	24.00	34.00		بهداشت حرفه ای
43	55.4186	7.14554	41.00	67.00	مدیریت	خصوصیات فردی استاد
48	55.3958	7.67627	42.00	70.00		تغذیه
39	52.4615	6.02995	34.00	62.00		بهداشت محیط
20	49.6000	4.33347	43.00	59.00		بهداشت عمومی
23	51.5652	7.31640	42.00	65.00		بهداشت حرفه ای
43	17.0930	3.69565	10.00	28.00	مدیریت	خصوصیات و نگرش دانشجویان
48	16.3750	3.81835	10.00	25.00		تغذیه
39	13.9487	3.06035	8.00	22.00		بهداشت محیط
20	15.0000	2.82843	8.00	21.00		بهداشت عمومی
23	16.3478	4.12981	9.00	25.00		بهداشت حرفه ای

خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان اختلاف معنی داری بین ۲ دسته از افراد بومی و غیر بومی وجود ندارد ($P > 0.05$) در هر ۳ مورد (جدول ۵ و ۶).

۸- یافته هشتم این پژوهش در بررسی ارتباط بین ابعاد ارزشیابی و بومی و غیر بومی بودن دانشجویان نشان می دهد که در ابعاد مهارت های تدریسی و خصوصیات فردی استاد و

جدول ۵. نتایج شاخص های توصیفی به تفکیک بومی و غیر بومی بودن

تعداد	میانگین	Std.Deviation	بومی	
59	28.9661	3.28511	بومی	مهارت های تدریسی
114	28.2281	3.05129	غیر بومی	
59	53.5593	7.25466	بومی	خصوصیات فردی استاد
114	53.5614	7.00194	غیر بومی	
59	16.1356	7.00194	بومی	خصوصیات و نگرش دانشجویان
114	15.6930	4.22414	غیر بومی	

جدول ۶. نتایج آزمون T مستقل به تفکیک بومی و غیر بومی بودن

	F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	95% Confidence Interval of the Difference	
						Lower	Upper
Teaching	.012	.912	1.469	171	.144	-.25366	1.72972
Personal	.249	.619	-.002	171	.999	-2.24618	2.24202
Attitude	3.922	.049	.741	171	.460	-.73724	1.62246

خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان تفاوت معنی داری در رده های مختلف معدل نشان نداده است (جدول ۷).

۹- یافته نهم این پژوهش که به بررسی ارتباط معدل و ابعاد ارزشیابی پرداخته حاکی از این است که سه بعد مهارت های تدریسی و خصوصیات فردی استاد و

جدول ۷. نتایج تحلیل واریانس معدل دانشجویان

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Teaching	Between Groups	5.160	3	1.720	.180	.910
	Within Groups	1069.703	112	9.551		
	Total					
		1074.862	115			
Personal	Between Groups	59.258	3	19.753	.395	.757
	Within Groups	5607.251	112	50.065		
	Total	5666.50				
			115			
Attitude	Between Groups	43.935	3	14.645	1.021	.386
	Within Groups	1605.754	112	14.337		
	Total	1649.690	115			

بحث و نتیجه گیری

ارزشیابی اساتید، نوعی ارزشیابی است که هدف آن تعیین میزان موفقیت اساتید در دستیابی به اهداف آموزشی خود است. در این بین دانشجویان یکی از گروه های اصلی دریافت کننده محصولات آموزشی در دانشگاه ها هستند و استفاده از نظرات آنان در ارتباط با کیفیت آموزش اساتید و میزان حصول آن ها به اهداف آموزشی باید مدنظر قرار گیرد.

یافته های این پژوهش نشان داد در بخش مهارت های تدریسی اساتید، معلومات و تسلط علمی استاد بر موضوع درسی و تلاش اساتید در انتقال مطالب درسی و تفهیم مطالب به دانشجویان و شیوه بیان و نحوه سازماندهی و تنظیم درس توسط استاد از اهمیت بسیار بالایی در ارزشیابی اساتید برخوردار است.

در تأیید این نظر مطالعات قربانی و همکاران نشان داد مهم ترین خصوصیات یک استاد خوب دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی سمنان به ترتیب تسلط علمی استاد بر درس مورد تدریس، شیوایی بیان، نحوه سامان دهی و تنظیم درس و علاقه مندی به تدریس بوده است. همچنین، جدید و قدیمی بودن مطالب درسی در موضوع تدریس از دیدگاه دانشجویان در ارزش یابی اساتید بسیار با اهمیت و تأثیرگذار تلقی شده است. این یافته نشان می دهد ارائه اطلاعات علمی جدید و به روز در موضوع درس از طرف استاد یکی از متغیرهای مهم و تأثیرگذار در ارزش یابی اساتید است که باید اساتید دانشگاه به آن توجه بیشتری نمایند (۱۵).

در بخش مهارت های فردی استاد اکثر دانشجویان معتقدند خوش اخلاق بودن و برخورد احترام آمیز استاد با دانشجو و متانت و شخصیت و اعتماد به نفس داشتن و نظم داشتن استاد اهمیت بالایی در ارزشیابی آنان از اساتید دارد. این بیانگر آن است که علاوه بر مهارت های تدریس استاد، اعتماد به نفس و خوش اخلاقی، شخصیت استاد از متغیرهای بسیار مهم دیگری است که در ارزش یابی اعضای هیأت علمی بسیار تأثیرگذار است. به نظر می رسد در امر آموزش نه تنها نحوه تدریس و

آموزش استاد، بلکه شخصیت و منش و رفتارهای او در کلاس می تواند در افزایش شور و شوق و انگیزه دانشجو برای یادگیری و آموزش، و نهایتاً ارتقا و کیفیت آموزش بسیار مؤثر باشد.

در همین رابطه نتایج مطالعه دکتر سیف و همکاران نشان داد که ارزش یابی دانشجویان از اساتید کمتر تحت تأثیر کیفیت درسی و یادگیری آنان و بیشتر متأثر از طرز عمل و روش کار اساتید است (۱).

در مورد خصوصیات فردی و نگرش دانشجویان به ترتیب علاقه، اهمیت و سطح دشواری درس از دیدگاه دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه تبریز در ارزش یابی اساتید بیشترین تأثیر را دارد.

این نتایج همسو است با مطالعات وکیلی و همکاران روی عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی دانشجویان سمنان که نشان دادند میزان علاقه دانشجویان به یک درس و سطح دشواری و اهمیت درس در رشته تحصیلی بر ارزشیابی آنان تأثیر دارد (۱۶).

موضوع مهمی که هم اکنون در برخی از دانشگاه ها مورد بحث و توجه اساتید می باشد مسأله تأثیر نمره تحصیلی دانشجو بر ارزشیابی استاد است. برخی از اساتید اعتقاد دارند عملکرد تحصیلی دانشجویان روی نظرات آنان درباره نحوه تدریس استادشان اثرگذار است و اظهار می دارند دانشجویان ضعیف صلاحیت نظر دادن درباره نحوه تدریس استادشان را ندارند. این ها توصیه می نمایند برای ارزشیابی، تنها از دانشجویان ممتاز استفاده شود تا نتایج ارزش یابی صحیح و قابل اعتماد باشد (۱۰). برخلاف این نظریه، نتایج این پژوهش نشان داد بین معدل تحصیلی دانشجو و نمره ارزشیابی اساتید ارتباط معنی داری وجود ندارد که با نتایج پژوهش های دیگر هم خوانی و مشابهت دارد.

در این مطالعه رابطه معنی داری بین جنس و مهارت تدریس استاد وجود داشت، به طوری که دانشجویان دختر نسبت به دانشجویان پسر اهمیت بیش تری را برای جنبه مهارت تدریس استاد قائل شدند. مشابه مطالعه حاضر برخی

به طور کلی، از دیدگاه دانشجویان دانشکده بهداشت و تغذیه دانشگاه علوم پزشکی تبریز ارائه اطلاعات علمی جدید و به‌روز در موضوع درس از طرف استاد، یکی از متغیرهای مهم و تأثیرگذار در ارزشیابی اساتید است که باید اساتید دانشگاه به آن توجه بیشتری نمایند. به نظر می‌رسد در امر آموزش نه تنها نحوه تدریس و آموزش استاد، بلکه شخصیت و منش و رفتارهای او در کلاس می‌تواند در افزایش شور و شوق و انگیزه دانشجویان برای یادگیری و آموزش، و نهایتاً ارتقا و کیفیت آموزش بسیار موثر باشد.

تقدیر و تشکر

این مقاله حاصل یک طرح تحقیقاتی مصوب می‌باشد. از معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی و خدمات درمانی تبریز و کلیه عزیزانی که ما را در این طرح یاری رساندند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

منابع

۱۰. شکورنیا، عبدالحسین، اسماعیل مطلق، محمد، ملایری، علیرضا. جهانمردی، عبدالرضا. کمیلی ثانی، حسین. دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز نسبت به عوامل مؤثر در ارزشیابی استاد مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / پاییز و زمستان ۱۳۸۴: ۱۰۱-۱۱۰.
11. White L J. Effort by Department of Economics to Assess Teaching Effectiveness Result of Informal Survey. J Econ Education 1995; 26:81-85
12. Pieter, Spooren. Dmitri, Mortelmans. Teacher professionalism and student evaluation of teaching: will better teacher receive higher rating?. University of Antwerp Belgium. Educational studies. vol 32. no 2. June 2006: 201-204
۱۳. اصغرپور، علی و همکاران، عوامل مؤثر بر ارزشیابی دانشجویان از استاد: مقایسه دیدگاه اساتید با دانشجویان. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. تابستان ۱۳۸۹، ۲(۱۰): ۱۸۶-۱۹۵
۱۴. شکورنیا، عبدالحسین، نظرات دانشجویان علوم پزشکی اهواز نسبت به ارزشیابی اساتید، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ویژه نامه پنجمین همایش کشوری آموزش پزشکی، پیاپی ۷، سال ۱۳۸۱.
۱۵. قربانی، راهب، و همکاران. مهم‌ترین خصوصیات یک استاد خوب دانشگاهی از دیدگاه دانشجویان دانشکده پرستاری دانشگاه علوم پزشکی سمنان، کومش، ۱۳۸۷، جلد ۱۰: ۷۷-۸۳
۱۶. وکیلی، عابدین. حاجی آقاجانی، سعید. رشیدی پور، علی. قربانی، راهب. بررسی عوامل تأثیرگذار بر ارزشیابی اساتید از دیدگاه دانشجویان. دانشگاه علوم پزشکی سمنان، کومش - جلد ۱۲، شماره ۲ پیاپی ۳۸، زمستان ۱۳۸۹
17. Germain M L, and Seandura T A. Grade inflation and student individual differences as systematic bias in faculty evaluations. J Instructional Psychol 2003; 32: 6-58
۱. گرجی، یوسف. سیف، علی اکبر. رابطه‌ی میزان محبوبیت اجتماعی استادان از نظر دانشجویان و نحوه‌ی ارزشیابی دانشجویان از فعالیت‌های آموزشی آنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. تهران، دانشکده علوم انسانی دانشگاه علامه طباطبایی ۱۳۷۳. قابل دسترسی در: <http://idochp2.irandoc.ac.ir/scripts/wxis.exe>
2. Cashin, WE. Student ratings of teaching: a summary of the research. IDEA paper No 20. (cited 2007 Dec). Available from: http://www.idea.ksu.edu/paper/Idea_paper
3. Fitzpatrick JL, Sander JR, Worthen BR. Program evaluation: alternative approaches and practical guideline. 3rd ed. Boston: Allyn & Bacon. 2003.
۴. ارزشیابی تحصیلی، اداره ارزشیابی، معاونت امور اساتید، اطلاع‌رسانی معارف، شماره ۳۵، فروردین و اردیبهشت ۱۳۸۵: ۴۶-۴۹.
۵. توکل، محسن. رحیمی مدیسه، محمد. ترابی، سیما. بررسی ویژگی‌های استادان از دیدگاه دانشجویان، ویژه‌نامه همایش کشوری آموزش پزشکی، فروردین ۱۳۷۷: ۳۳-۳۵.
۶. کیخایی، اسدالله. نویدیان، علی. طبسی، محمد علی. سرگزی، غلامحسین. نظرات اساتید دانشگاه علوم پزشکی زاهدان نسبت به ارزشیابی اعضای هیئت‌علمی مجله طب شرق، سال چهارم، پاییز ۱۳۸۱: ۱۳۵-۱۴۵.
۷. بازگان، علی. ارزشیابی آموزشی، چاپ اول، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۰: ۲۸۷-۲۸۸.
۸. سرجمی، رامین. سلمان زاده، حسین. نظر اعضای هیئت‌علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران در مورد تأثیر ارزشیابی دانشجویان در بهبود تدریس، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی-درمانی قزوین بهار ۱۳۸۴: ۳۴: ۶۷-۸۲.
9. Report of the task force on student evaluation of teaching: university of north Carolina, chapel Hill, April, 5. 1999. (Cited 2005 oct 11). Available from: <http://www.unc.edu/faculty/faccoun/reprt/r99tfset.htm>